

УДК 821.161.2-1

НАСТАСЮК Ю. С.

САКРАЛЬНІ ДОМІНАНТИ В ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО

У статті робиться спроба розкрити сакральні мотиви поетичної творчості Ліни Костенко, простежити духовну еволюцію ліричного героя.

Ключові слова: сакральність, домінанта, Біблія, біблійні образи.

Біблія як літературна пам'ятка міцно ввійшла до літератур усіх християнських народів, у свідомість українців. Упродовж віків Біблія справляла великий вплив на духовне життя, літературу, культуру, образотворче мистецтво українського народу. Потужно впливала Свята книга на давньоукраїнську літературну традицію, зокрема на ораторську, проповідницьку прозу, житійну літературу (так звані «житія святих»), й особливо – на полемічну. Натхненням ставала для національної класики, що тлумачила біблійну тематику переважно в екзистенціальному, а не трансцендентному плані. Зрозуміло, що звернення української літератури ХХ століття до глобальних філософсько-світоглядних проблем органічно потребує активізації образів такої багатой художньої системи, як Біблія.

Дослідженням сакральних мотивів поетів-шістдесятників займалися такі літературознавці як М. Ільницький, В. Брюховецький, Ю. Шевельов, Н. Зборовська. Це стосується, зокрема, і релігійно-духовного дискурсу в жіночій поезії 60-х років минулого століття (М. Жулинський, Т. Салига, Є. Сверстюк, В. Сулима). Метою нашої статті є дослідження сакральних мотивів у поетичній творчості Л. Костенко, аналіз духовної еволюції ліричного героя.

Серед поетів є чимало тих, хто звертався до біблійної тематики, але, безперечно, вершиною залишається духовна поезія Ліни Костенко, що становить цілу епоху в українській літературі ХХ століття. Біблійна тема пекуче й болісно розвивається у поетичних творах Ліни Костенко. Поезія авторки позначена глибиною і сконденсованістю думки, умінням бачити світ

у кожній краплині, відображати закономірності руху історії. Ліна Костенко відчуває складний плин часу, здатна глибоко проникати та художньо виражати суперечності епохи. На жаль, не так просто в той час було пробитися таким творам до читача. Письменниці доводилося вдаватися до езопівської мови, міфології, шукати аналогій з іншими літературами світу, щоб висловити власні погляди на національну політику комуністичного режиму, сказати правду про духовний світ людини.

Ліну Костенко називають класиком. Доля дарувала їй визнання за життя. Хоча були часи, коли згадувати це ім'я вважалося протизаконним. Блискуче дебютувавши трьома збірками «Проміння землі» (1957), «Вітрила» (1958) і «Мандрівки серця» (1961), поетеса виразно, іноді – по-жіночому інтимно, проголосила власне розуміння і сприйняття складного світу. У перших двох книгах ні релігійних мотивів, ні біблійних образів майже немає. Лише у збірці «Мандрівки серця» вперше згадується Бог (поезія «Рани святого Якуба» і казка «Мандрівки серця»). Тут-таки вживаються слова «піст» і «рай». Потім наступила тривала пауза, яка розтягнулася на довгих шістнадцять років.

Тривала ізоляція Ліни Костенко, безумовно, відчутно вплинула на формування її світогляду. Але це було не мовчання, а замовчування. Поетеса продовжувала писати, все частіше звертаючись до героїчного минулого, коли український народ виборював свою незалежність і ціною смерті відстоював автентичну віру. Як наслідок, у наступних збірках «Над берегами вічної ріки» (1977), «Сад нетанучих скульптур» (1987), «Вибране» (1989), у романі «Маруся Чурай» (1979) письменниця постає вже як людина глибоко віруюча, що знає ціну Божого Слова й глибоко обізнана з біблійними текстами. Особливо широко використовуються Л.Костенко релігійна лексика, біблійні образи, тематика Старого та Нового Завітів у збірці «Над берегами вічної ріки».

Винятково багатий на християнську лексику роман у віршах «Маруся Чурай». Поруч із історизмами, характерними для української мови періоду

визвольних змагань під проводом Богдана Хмельницького, функціонує у творі релігійна лексика та стилістика, що насичена звертаннями до Бога. Авторка оспівує образ прекрасної української природи, що викликає явне релігійне почуття в Марусі Чурай. Достатньо прикладів звідування священного через підручне. Як-от святим для Марусі Чурай постає Київ зі своїми храмами:

І ось він — Київ! Возсіяв хрестами.

Пригаслий зір красою полонив.

Тут сам Господь безсмертними перстами

оці священні гори осінив... [4, 317].

Найглибше національна сутність сакрального втілена у витлумаченні образу дяка, в інтерпретації священного характеру козацької національно захисної боротьби як чину, що має особливо потужний віротворчий характер (на противагу чину печерських святих ченців, які рятували лише власну душу. – Ю.Н.). Байда і Наливайко, на думку дяка, не менш святі. Святими для дяка є і знищені під час війни жителі та залога сотенного містечка, і друковані у Лаврі книги, і сироти та вдови козацькі. Взагалі, увесь козацький світ, що бореться за свою свободу, окреслений як сакральний, протиставлений святості суто особистісній. Таке зображення священного уможлиблює відповідну інтерпретацію божественності – Краси, Любові, Сили, Істини, Слова, Справедливості, Життя, Кари, Боротьби – та Божої сутності, яка виражається національно.

У наступних збірках поетеса явила читачеві світ поглибленої змістовності. Публіцистичність як атрибут ранньої поезії Костенко перейшла у внутрішню якість, потвердилась насамперед багатогранністю образного світорозуміння і світобачення. Книга «Неповторність» насичена біблійними образами: це і згадки про Ноїв ковчег і Голгофу, Страшний суд, Іуду, терновий вінець. У поезії «Ісус Христос розп'ятий був не раз» поетеса-християнка проникає у святиню душі Ісуса (його страждання), який приніс

себе в жертву за всіх нас, але вмирав і вмирає тисячу разів не лише від смерті, а «від образ бо: ним торгують і не дають умерти» [4, 366].

У поезії «Брейгель. «Шлях на Голгофу» постає яскраво виписаний останній земний шлях Ісуса Христа, який спивав чашу страждань серед величезного натовпу людей, а вони: «не подав ніхто Йому води», «кожен пнеться ближче», «всі поспішали місце захопити», щоб краще бачити з пагорба крутого «Як він конає, як Він хоче пити» [4, 364].

Поезія «Перш ніж півень заспіває...» Л. Костенко змальовує трагічне потрійне відречення апостола Петра від Учителя Ісуса Христа, коли його розпинали на Голгофі. Поетеса виносить свій страшний, але справедливий присуд Петрові: «І він сидів, як раб серед рабів»[4, 367].

Збірка «Вибране» (1989) увібрала кращі художні зразки поетеси за всі попередні роки її творчості. Увійшли сюди і нові, й раніше не друковані поезії. У багатьох творах використано сюжети біблійних притч. Тут уперше надруковано і цикл поезій «Давидові псалми», що є шедевром духовної поезії Ліни Костенко. Від імені свого народу поетеса благає Господа не віддалятися, вустами Ісуса Христа молить зберегти душу рідного народу. Це символічно, що в Біблії одне із найчастіших слів – це серце, а слово «душа» в поезії Ліни Костенко акцентує увагу на духовних цінностях народу, який на стику тисячоліть має відродити найцінніше – душу людини.

У 1999 році вийшов історичний роман у віршах Л. Костенко «Берестечко», в якому відображено одну з найбільших трагедій української історії. Цей твір ніби осяяний вищою Господньою присутністю: уже в перших строфах зустрічаємо звернення до Бога:

Чого ти ждеш? Якої в Бога ласки ? [3, 156].

Не допускай такої мислі,

Що Бог покаже нам неласку.

Життя людського строки стислі.

Немає часу на поразку [3, 157].

Слово в Україні завжди було провідником внутрішнього світу людини, у

ньому вибухав дух народу, його нескорений порив до незалежності, щастя і свободи.

І Бог згортає чорними сувоями

Твоє терпіння, виткане з біди [3,111].

Поетеса стверджує: все, що коїться в історії, чиниться з Божої волі. Бог зображується передусім як український Господь – творець і опікун українського світу й української присутності. Відтак, можна побачити, що українська людина та народ існують не лише в межах землі, неба, смертних і Божественних Сутностей, а й у межах національно-екзистенціального – Бога, Батьківщини (України), Свободи.

Таким чином, уся поетична творчість Ліни Костенко міцно закорінена в триєдиному світі: БОГ – УКРАЇНА – ЛЮДИНА. Все це тримається на вірі, яка не дозволяє розпастися цільному всесвіту. Ліна Костенко завжди була і сьогодні залишається глибоко віруючою людиною, про що свідчать її численні поезії на релігійну тематику, публічні виступи та статті. Однак її віра не сліпа, в її переконаннях нема фанатизму, аморфності. Вона вірить, образно кажучи, покладаючись на логіку аргументації, вірить не настільки, щоб мати сталі переконання в тому, що коли скаже горі зрушити з місця, вона здригнеться й піде. Для такої віри, очевидно, потрібне певне осяяння, вища Божа благодать.

Отже, поезії Ліни Костенко на біблійну тему стали цінним внеском у скарбницю не тільки української, а й світової духовної літератури. Особливістю поезії Ліни Костенко є органічне включення у власну систему світових образів, які, зливаючись з думкою та емоційним настроєм твору, поглиблюють його естетичну значущість та інтелектуальну наповненість. Ці образи характеризуються багатозначністю, реальною можливістю їх різнобічного «прочитання». Вони є глибинним пластом художньої структури, узагальнюючим філософсько-естетичним екраном, що відображає першооснови людського буття і мислення й водночас – глибини душі поета.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванишин П. В. Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко / П. В. Іванишин. — К. : Академвидав, 2008. — 391 с.
2. Жулинський М. Г. Християнство і національна культура / М. Г. Жулинський // Біблія і культура : збірник наук. статей. Вип. 1 / відп. ред. А. Є. Нямцу. — Чернівці, 2000. — С. 5—12.
3. Костенко Л. Берестечко / Ліна Костенко. — К. : Укр. письменник, 1999. — 158 с.
4. Костенко Л. Вибране / Ліна Костенко. — К. : Дніпро, 1989. — 559 с.

НАСТАСЮК Ю. С.

САКРАЛЬНЫЕ ДОМИНАНТЫ В ПОЭЗИИ ЛИНЫ КОСТЕНКО

В статье делается попытка раскрыть сакральные мотивы поэтического творчества Лины Костенко, проследить духовную эволюцию лирического героя.

Ключевые слова: сакральность, доминанта, Библия, библейские образы.

НАСТАСЮК JU.

SACRED DOMINANTS IN THE POETRY OF LINA KOSTENKO

This article attempts to uncover sacred motives of poetry by Lina Kostenko, trace the evolution of spiritual lyrical.

Keywords: sacred, dominant, Bible, biblical images.

Стаття надійшла до редколегії 1.09.2013 р.